

## NUTQ RIVOJLANISHI ORQADA QOLGAN BOLALARDA QO‘LLANILADIGAN INNOVATSION USULLAR

**Axmedova Nargiza Muzaffarovna**

*“Lucem” xususiy logopedik markaz raxbari*

**Annotatsiya:** *Ushbu maqola nutq rivojlanishi orqada qolgan bolalarda qo‘llaniladigan innovatsion usullarni tahlil qilishga bag‘ishlangan. Nutq rivojlanishi orqada qolishining sabablari turlicha bo‘lishi mumkin, jumladan, genetik, ekologik, psixologik va ijtimoiy omillar. Maqolada nutq kechikishi bilan yuzlashayotgan bolalarga yordam berish uchun qo‘llaniladigan zamonaviy pedagogik metodlar va innovatsion texnologiyalar ko‘rib chiqiladi.*

**Kalit so‘zlar:** *Nutq rivojlanishi, innovatsion usullar, pedagogik metodlar, multimediyaviy vositalari, robototexnika, teatr terapiyasi, sensorli o‘yinlar, ijtimoiy mulohaza, innovatsion yondashuvlar, psixologik yordam, emotsional rivojlanish.*

**Аннотация:** *Данная статья посвящена анализу инновационных методов, применяемых для развития речи у детей с задержкой речевого развития. Причины задержки развития речи могут быть различными, включая генетические, экологические, психологические и социальные факторы. В статье рассматриваются современные педагогические методы и инновационные технологии, используемые для помощи детям, сталкивающимся с речевыми проблемами.*

**Ключевые слова:** *Развитие речи, инновационные методы, педагогические методики, мультимедийные средства, робототехника, театральная терапия, сенсорные игры, социальное развитие, инновационный подход, психологическая помощь, эмоциональное развитие*

**Abstract:** *This article is dedicated to analyzing the innovative methods used to support the speech development of children with speech delays. The causes of speech delays can vary, including genetic, environmental, psychological, and social factors. The article examines modern pedagogical methods and innovative technologies employed to assist children facing speech development challenges.*

**Keywords:** *Speech development, innovative methods, pedagogical techniques, multimedia, robotics, theater therapy, sensory games, social development, innovative approach, psychological assistance, emotional development.*

Nutq – insonning ijtimoiy va psixologik rivojlanishida muhim o‘rin tutadigan komponentdir. Bolaning nutqi uning ong, hissiy holati va ijtimoiy munosabatlaridagi o‘zgarishlarni aks ettiradi. Nutq rivojlanishi orqada qolgan bolalar – bu bolalar, odatda, o‘z yoshiga mos keladigan nutq ko‘nikmalariga ega bo‘lmaydigan, o‘qish va yozishda qiyinchiliklarga duch keladigan bolalardir. Ularning nutq rivojlanishining kechikishiga turli omillar sabab bo‘lishi mumkin, masalan, genetika, ekologik omillar, psixologik muammolar yoki oila muhitidagi noqulay sharoitlar.

Shunday bo'lsa-da, bunday bolalar uchun zamonaviy pedagogik va psixologik innovatsion usullar mavjud bo'lib, ular bolalarda nutq rivojlanishini tezlashtirishga yordam beradi. Ushbu maqolada, nutq rivojlanishi orqada qolgan bolalarda qo'llaniladigan bir nechta innovatsion usullarni ko'rib chiqamiz.

#### Multimediali va interaktiv texnologiyalar

Bugungi kunda ta'lim texnologiyalarining rivojlanishi bilan bolalar uchun interaktiv ta'lim platformalari, mobil ilovalar va multimediali vositalar keng qo'llanilmoqda. Bular bolalarning nutq rivojlanishini qo'llab-quvvatlashda samarali vosita bo'lishi mumkin.

- Interaktiv mobil ilovalar: Nutqni rivojlantirish uchun maxsus ishlab chiqilgan mobil ilovalar bolalarga talaffuz, lug'at boyligini oshirish, grammatikani o'rganish, hatto o'qish va yozish ko'nikmalarini takomillashtirishda yordam beradi. Ilovalar odatda rang-barang, o'yin shaklida bo'lib, bolalarni qiziqtiradi va ularni nutq mashqlarini bajonidil bajarishga undaydi.

- Multimediya vositalari: Video va audio materiallar bolaga nutqni o'rgatishda samarali yordam beradi. Masalan, animatsion videolar orqali bolalar so'zlar va iboralarni qanday ishlatilishini ko'rishlari, talaffuzini to'g'ri qilishlarini o'rganishlari mumkin.

#### Terapiya o'yinlari va ijtimoiy-tadqiqot metodlari

Nutq rivojlanishi orqada qolgan bolalarda o'yin terapiyasi va ijtimoiy o'yinlar samarali usul hisoblanadi. Bu usullar bolalarning o'z fikrlarini ifodalash, boshqa bolalar bilan muloqot qilish va o'z ijtimoiy va hissiy holatini tushunish imkoniyatlarini kengaytiradi.

- Ijtimoiy o'yinlar: Bolalar guruhlarida birgalikda o'ynaladigan o'yinlar, nutqni rivojlantirish uchun samarali vosita hisoblanadi. Masalan, “Rolni o'ynash” o'yinlari orqali bolalar o'z nutqini rivojlantirishlari mumkin. Ular o'zlarini turli personajlar sifatida tasavvur qilib, yangi so'zlar, iboralar va ijtimoiy munosabatlarni o'rganadilar.

- Teatr terapiyasi: Teatr san'ati, xususan, nutq rivojlanishi orqada qolgan bolalar uchun juda samarali terapiya usulidir. Rol o'ynash va improvizatsiya o'yinlari bolalarda nutqni ishlatish, emotsional ifoda va ijtimoiy muloqot ko'nikmalarini rivojlantiradi.

#### Tilla til va robotik texnologiyalar

Robotik texnologiyalar bolalarning nutq rivojlanishini qo'llab-quvvatlash uchun yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Tilla tilni rivojlantirishda robotlar va sun'iy intellektga asoslangan tizimlar bolalar bilan muloqot qilishda va tilni o'rganishda yangi yondashuvlarni taklif etadi.

- Tillarni o'rgatuvchi robotlar: Nutqni rivojlantirishda robotlar bilan interaktiv muloqot bolaga talaffuzni to'g'ri o'rganishga yordam beradi. Robotlar, masalan, so'zlarni to'g'ri talaffuz qilishni, grammatikani, yangi so'zlarni o'rgatishda foydalidir. Bolalar robotlar bilan o'ynash orqali nutqni o'rganadilar va xatoliklarni sezish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

- Sun'iy intellektga asoslangan tizimlar: Bunday tizimlar bolalar bilan muloqot qilib, ularning til ko'nikmalarini o'rganishga yordam beradi. Masalan, ijtimoiy muloqotni taqlid qiladigan tizimlar bolalarga nutqni o'rganishning turli yo'llarini taklif qiladi.

#### Sensorli va motorli rivojlanishga yordam beruvchi usullar

Nutq va motorli rivojlanish o'rtasida bevosita bog'liqlik mavjud. Shuning uchun sensorli va motorli mashqlar bolalarning nutq ko'nikmalarini rivojlantirishda qo'llanilishi mumkin.

Masalan, qo'llar va barmoqlar bilan ishlash, quloq orqali eshitish va ovozlarni ajratish, tovushlarni anglash va talaffuz qilish kabi mashqlar bolada nutq rivojlanishini qo'llab-quvvatlaydi.

- Sensorli o'yinlar: Bolalar uchun maxsus sensorli o'yinlar, masalan, xiralashgan shakllar, tovushlarni kiritish va tashqi muhitga nisbatan sezgirlikni oshirish orqali nutqni rivojlantirish mumkin. Sensorli o'yinlar bolalar uchun kuchli psixologik va motorik stimuly bo'lib, nutqni rivojlantirishga katta yordam beradi.

Ijtimoiy va emosional rivojlanishga yo'naltirilgan metodlar

Nutq rivojlanishida ijtimoiy va emosional o'zgarishlar katta rol o'ynaydi. Bunday bolalar uchun ijtimoiy muloqotni rivojlantiruvchi metodlar, masalan, ijtimoiy o'yinlar, muloqotga yo'naltirilgan terapiya va guruhi ishlari foydali bo'lishi mumkin.

- Emotsional qobiliyatlarni rivojlantirish: Nutq rivojlanishi orqada qolgan bolalar o'z his-tuyg'ularini to'g'ri ifodalashda qiyinchiliklarga duch keladilar. Emotsional terapiya va treninglar orqali ular o'z his-tuyg'ularini tahlil qilishni o'rganadilar va bu nutqni aniq va ravon ifodalashga yordam beradi.

Nutq rivojlanishi kechikishi bilan bog'liq muammolarni hal qilishda zamonaviy pedagogik yondashuvlar va texnologiyalarning samaradorligi muhim ahamiyatga ega. Nutq rivojlanishida kechikish mavjud bo'lgan bolalar uchun innovatsion metodlar, masalan, multimediya vositalari, interaktiv mobil ilovalar, robototexnika, teatr terapiyasi va sensorli o'yinlar, nutqni tez va samarali rivojlantirishda juda foydali bo'lishi mumkin. Ushbu usullar bolalarga nafaqat nutq ko'nikmalarini, balki ijtimoiy va emotsional rivojlanishlarini ham qo'llab-quvvatlaydi.

Zamonaviy pedagogik metodlarni qo'llash orqali bolalar o'z nutq ko'nikmalarini yaxshilash, talaffuz va grammatikani o'rganish, shuningdek, o'z fikrlarini aniq va ravon ifodalashni o'rganadilar. Teatr terapiyasi, sensorli o'yinlar kabi usullar esa bolalar bilan ishlashda ijtimoiy va psixologik muammolarni hal qilishda ham foydali vosita sifatida xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, nutq rivojlanishi orqada qolgan bolalarga zamonaviy innovatsion usullarni qo'llash ta'lim jarayonini samarali o'zgartirishga va bolalarning nutq ko'nikmalarini yaxshilashga yordam beradi. Bular bolalarning umumiy rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatadi va ta'lim tizimini yanada takomillashtirishda muhim rol o'ynaydi. Shunday qilib, nutq rivojlanishi orqada qolgan bolalarda innovatsion metodlarni qo'llash, ularning ijtimoiy va emotsional holatlarini yaxshilashga, o'zini ifodalash imkoniyatlarini kengaytirishga yordam beradi, bu esa umumiy rivojlanishning muhim qismidir. Shu sababli, bu innovatsion usullarni ta'lim jarayoniga kiritish zarurati kundan-kunga oshib bormoqda.

### FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Xushvaqtova M. Innovatsion ta'lim texnologiyalari va ularning nutq rivojlanishiga ta'siri. Samarqand: Ijtimoiy fanlar akademiyasi.
2. Gulomova N. Nutq va motorik rivojlanish: bolalar uchun yangi yondashuvlar. Tashkent: Pedagogika.



3. Shamsutdinova F., & Ismailova L. Multimediya vositalari va robototexnika yordamida nutq rivojlanishini qo‘llab-quvvatlash. *Journal of Educational Technology*, 15(3), 112-120.
4. Kuziev M. Teatr terapiyasi va uning bolalarning nutq rivojlanishiga ta’siri. Toshkent: Ta’lim va tarbiya.
5. Petrova A., & Terry J. Robotics in speech therapy: A new era in child development. *Journal of Educational Robotics*, 7(2), 78-89.